

Kommunikasjonshjelpemidler og NAV Hjelpemiddelsentral

Edel Karinen Jahr, Rådgiver/ergoterapeut v. NAV Hjelpemiddelsentral Oslo. Edel har etterutdanning i ASK v. Universitetet i Sørøst-Norge (USN).
Edel.Jahr@nav.no

Personer med nedsatt eller ingen funksjonell tale har ofte behov for hjelpemidler. Kommunikasjonshjelpemidlene gir støtte til eksisterende tale eller fungerer som en erstatning til tale.

Kommunikasjonshjelpemidler kan inngå som ett av flere ASK-tiltak for mer effektiv og funksjonell kommunikasjon. Det kommunikasjonshjelpemidlet som passer til én trenger ikke passe til en annen. Det er essensielt å vurdere type hjelpemiddel i hvert enkelt tilfelle. Det viktigste er å forsøke å finne og benytte hjelpemidlene som har de funksjonene som personen behøver og som fungerer bra i en gitt kommunikasjonssituasjon.

For å vite mer om valg av riktige hjelpemidler og hvordan gå frem for å skaffe dette, kan man i denne artikkelen få en oversikt over ulike type ASK-hjelpemidler man kan søke på, samt info om prosess og oppfølging videre.

Hvem kan søke om ASK- hjelpemidler?

Personer som trenger ASK-hjelpemidler, kan ha svært ulike bakgrunner og diagnoser. Her er noen eksempler:

- Medfødte skader eller sykdommer: For eksempel cerebral parese, autismespekterforstyrrelser, Down syndrom og Rett syndrom. Disse tilstandene kan medføre store utfordringer med tale og kommunikasjon.
- Ervervede skader: Personer som har fått hjerneskade, slag, ALS (amyotrofisk lateral sklerose) eller andre nevrologiske sykdommer, kan miste evnen til å snakke.
- Forsinket eller avvikende språkutvikling: Noen barn og voksne utvikler ikke talespråk på vanlig måte og kan ha nytte av ASK for å kommunisere effektivt i hverdagen.

Kriterier for å få ASK-hjelpemidler fra NAV Hjelpemiddelsentral er at behovet må være varig, det vil si minst 2 år. Det må også være hensiktsmessig og nødvendig for å kunne fungere i hverdag, skole eller arbeid.

Kartlegging av behov

Før man kan velge riktig ASK-løsning, er det nødvendig å gjennomføre en kartlegging. Dette innebærer å vurdere personens språklige og kommunikative ferdigheter, samt deres forståelse og evne til å uttrykke seg gjennom ulike kommunikasjonsformer som kroppsspråk, gester og tegn. Det er også viktig å kartlegge omgivelsene og hvem kommunikasjonspartnerne er, for å sikre at løsningen fungerer godt i praksis. Siden hjelpemidlene må tilpasses individuelt, samt at det er mange faktorer som må vurderes for at de skal bli funksjonelle i bruk, holder det ikke alltid å bare ha en test for å vite om det er rett løsning. Derfor er en helhetlig kartlegging og vurdering viktig for å finne rett hjelpemiddel.

Re-kartlegging

Mange ganger kan behovet endre seg for en ASK-språklig. Det kan skje en endring eller utvikling på ulike plan som for eksempel motorisk, psykisk, kognitivt eller læringsmessig som tilsier at man kanskje trenger noe annet enn det man startet med. Man er derfor ikke låst i vedtaket fra NAV Hjelpemiddelsentral. Langtidsutlånet av hjelpemiddelet gjelder så lenge behovet er der. Hvis behovet endrer seg, er det ofte behov for noe annet eller en ny tilrettelegging av det eksisterende hjelpemidlet. Da er det viktig med re-kartlegging og vurdering av nye behov og hjelpemiddel-løsninger.

Foto: kunnskapsbanken.net

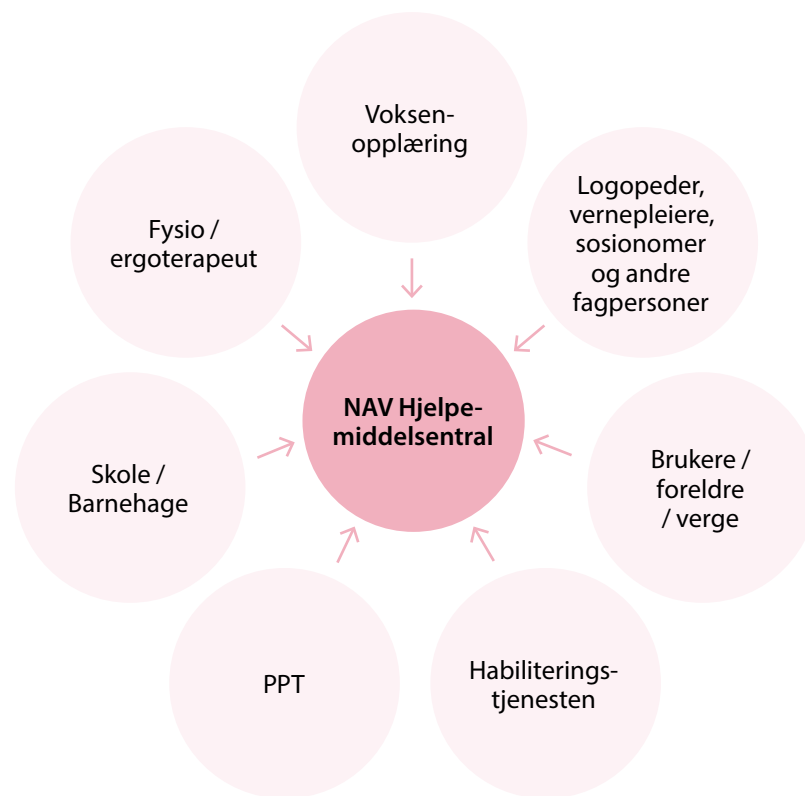
Hvem kan bistå med hva?

De fleste ASK-tiltak krever som nevnt stor grad av tilpasning, tilrettelegging og oppfølging basert på individuelle behov. Dette arbeidet er ofte tverrfaglig og på tvers av ulike instanser og miljøer den ASK-språklige befinner seg i.

Statped har utviklet en ASK-veileder i samarbeid med representanter fra Habiliteringstjenesten og NAV Hjelpemiddelsentral. ASK-veilederen finner du på Statped sine nettsider.

Kommunene/fylkeskommunene skal sørge for å fylle ett pedagogisk innhold i kommunikasjonsløsningen som er tilrettelagt de evnene og forutsetningene den ASK-språklige har.

NAV Hjelpemiddelsentral har ansvar for å gi teknisk introduksjon og opplæring i hjelpemidlene ved blant annet å tilby kurs i programvare for å komme i gang med tilpasningen. En oversikt over alle kurs ligger på NAVs hjemmeside, under «Kurskalenderen». Kursene er gratis og åpne

for alle som skal bistå eller benytte ASK-hjelpemidler.

Her er en visuell modell av eksempler på hvem som kan ta kontakt med NAV Hjelpemiddelsentral for å få bistand i prosessen som omhandler ASK-Hjelpemidler:

Ta kontakt med din tilhørende hjelpemiddelsentral og eller send inn skjemaet «Hjelp til vurdering og utprøving» (søk på skjema på www.nav.no) ved behov for bistand til å finne rett hjelpemiddel eller om du trenger rådgivning tilknyttet prosess og/eller andre praktiske spørsmål du lurer på.

På NAV Hjelpemiddelsentralens kunnskapsbank (kunnskapsbanken.net),

kan du også finne nyttig informasjon som omhandler ASK og ASK-hjelpemidler for kartlegging, valg av hjelpemidler, samt info om opplæring av bruk.

Eksempler på hjelpemidler

På NAV sine nettsider så finner du en oversikt over kommunikasjonshjelpemidler som er å oppdrive i Norge og de kommunikasjonshjelpemidlene som er på rammeavtale ved NAV Hjelpemiddelsentral. Rammeavtalene gir en oversikt over det nasjonale sortimentet man kan søke på. Ved søknad om et hjelpemiddel fra NAV Hjelpemiddelsentral skal man først vurdere om et av hjelpemidlene på rammeavtale kan brukes før man eventuelt

søker på andre løsninger. Det finnes mange ulike hjelpemidler som kan støtte ASK-språklige.

De ulike kommunikasjonshjelpemidlene deles ofte inn i to kategorier:

- De **lav-teknologiske** har færre muligheter, men er ofte enklere i bruk. Ofte kan disse være like hensiktsmessig som mer avanserte hjelpemidler, og anbefales også ofte i tillegg til de høyteknologiske
- De **høy-teknologiske** hjelpemidlene har ofte avansert teknologi og mange valgmuligheter. De gir også plass til ett stort ordforråd med mange ulike oppsett

Ikke-teknologiske og lav-teknologiske alternativer kan være:

- Gester, ansiktsuttrykk og andre kroppslige uttrykk
- Håndskrift
- Tegning
- Bokstavering i form av å peke på bokstaver
- Trykke på bryter som leser opp få ord eller få og korte setninger
- Peke på symboler og/eller bilder i papirform
- Kommunikasjonsbøker: Bøker fylt med bilder og symboler som man kan peke på for å vise hva man mener.
- Grafiske tegnsystemer: Systemer som PCS (Picture Communication Symbols) og Widgit Symboler, som bruker bilder og symboler for å representere ord og setninger.

Ferdig symbolmateriale man kan søke på og komme i gang med:

- ASK Startpakker/ Grunnpakker: Startpakker med symboler er fine å starte med for å komme raskt i gang med symbolstøtte og visualisering. De består av barns typiske første ord i ulike symboler, men er begrenset i antall ord, så ofte har man behov for noe mer.

- Tematavler:

Tematavler har ofte ord tilknyttet og organisert etter ett bestemt tema eller situasjon. Noen har også ord som gjør at det blir meningsbærende det man ønsker å formidle. Mange lager egne, men det finnes også noen ferdige man kan søke om.

- Kommunikasjonsbøker i papirmateriale:

Man kan søke eller lage egne kommunikasjonsbøker med ulike symboltyper, eksempel snakkebøker der symbolene er satt i ett system som bidrar til setningsbygning og ett mer meningsbærende språk. For å lage egne finnes det ulike programvarer man kan søke på med ulike symboltyper.

- Programvare for redigering og print:

Dette er nettbaserte eller pc-styrte programvarer som gir tilgang på hele det norske ordforrådet på de ulike symboltypene som er laget. De ulike programmene har ulike symboltyper tilgjengelig. De inneholder ferdige maler man kan fylle ut eller man kan lage egne oppsett og papirmateriale og printe det ut. Lamineringsark og borrelåsmateriale følger ikke med, men kan kjøpes i daglig handel.

Høy-teknologisk eksempel

Høy-teknologiske alternativer kan være:

- En app på en I-pad, nettbrett eller PC

- Elektroniske talemaskiner med ulike apper: Kommunikasjonsapper og programmer med syntetisk tale/ opplesningsfunksjon. Talemaskinene leveres med eksempeloppsett som man kan ta utgangspunkt i når man bygger ett innhold til en bestemt person.
- Partnerfortolket kommunikasjons-hjelpemidler: disse setter brukerens tegn og gester i et system og hjelper kommunikasjonspartneren til å tolke kroppslige uttrykk i her-og-nå-situasjoner

I tillegg til å være en talemaskin, kan de høy-teknologiske løsningene inneholde muligheter for å koble de til blant annet omgivelseskontroll, spille av musikk, surfe på internett, sende og motta sms, styre TV for de som har motoriske utfordringer med å få til dette på tradisjonelt vis og har behov for en talemaskin.

Struktur tilknyttet ASK-hjelpemidler

Mange som har behov for ett kommunikasjons-hjelpemiddel, har også behov for struktur for å få oversikt over hva som skal skje, enten i en enkelt aktivitet, rekkefølge på aktiviteter, i løpet av en dag, uke eller måned. Mange kan ha nytte av å kunne ha dette integrert i sitt kommunikasjons-hjelpemiddel.

I tillegg til rammeavtalen om ASK-hjelpemidler har NAV en rammeavtale på kalendere og planleggingssystemer. I mange tilfeller kan det være lurt å samkjøre dette når man velger ASK-hjelpemidler.

Hvordan skaffe hjelpemidler

For å få tilgang til ASK-hjelpemidler, kan

man kontakte NAV Hjelpemiddelsentral. Her er eksempel på typisk prosess som foregår ved NAV Hjelpemiddelsentral:

1. Kontakt med fagperson: Fagpersoner som for eksempel en ergoterapeut, logoped eller en pedagog, kan bistå med å identifisere behovet for ASK-hjelpemidler og henvise videre til NAV Hjelpemiddelsentral.
2. Kartlegging og utprøving: NAV Hjelpemiddelsentral vil deretter ta kontakt, innhente informasjon fra andre, gjennomføre en vurdering og evt. en utprøving av brukerens behov og type hjelpemiddel og kommer med sin anbefaling basert på dette.
3. Søknad: Basert på kartleggingen, vil det bli sendt en søknad til NAV. Denne søknaden kan inneholde detaljer om hvilke hjelpemidler som anbefales, hvorfor de er nødvendige, og hvordan de vil bli brukt i daglig kommunikasjon.
4. Godkjenning og levering: Når søknaden er godkjent, vil hjelpemidlene bli bestilt og levert. NAV sørger også for opplæring i bruk av hjelpemidlene, både for brukeren og eventuelle assistenter eller pårørende.
5. Igangsetting: NAV Hjelpemiddelsentral tilbyr kurs for å komme igang med hjelpemidlene. Leverandørene av hjelpemidlene tilbyr i tillegg webinarer og opplæringsvideoer. Disse ressursene kan være til stor hjelp for å lære hvordan man bruker ulike ASK-hjelpemidler effektivt.

Hvis du har spørsmål eller ønsker å få råd eller veiledning, ta kontakt med en rådgiver ved nærmeste NAV Hjelpemiddelsentral.